

”אדם וכלים נעשין אהלים” ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

- א. חילוק המשנה בין הבאת טומאה לחציצה בפני הטומאה
- ב. היחס בין הבאת הטומאה ובין החציצה בפניה
- ג. טומאת הכלים – כנגד הטומאה או כנגד הנדבך כולו?
- ד. שיטת הרמב”ם – אוהל והאהלה
- ה. האדם והכלים
- ו. שיטת רבי אליעזר
- ז. סיכום

במאמר זה אבקש לעסוק בדין 'אדם וכלים נעשין אהלין'. כפי שנראה, בירור דין זה סובב סביב שני צירים מרכזיים: הציר הראשון נוגע לעצם החלוקה בין אוהל שמביא את הטומאה ובין אוהל שחוצץ בפניה. הדיון בציר זה יוביל אותנו לבירור משמעות דין הבאת הטומאה ודין החציצה בפני הטומאה, ולניתוח היחס בין דינים אלו. הציר השני נוגע לשאלה מדוע דווקא האדם והכלים נעשים אוהלים לטמא אך לא לטהר.

א. חילוק המשנה בין הבאת טומאה לחציצה בפני הטומאה

שנינו במשנה (אהלות ו, א)¹:

אדם וכלים נעשין אהלין לטמא, אבל לא לטהר. כיצד, ארבעה נושאים את הנדבך, טומאה תחתיו, כלים שעל גביו טמאין; טומאה על גביו, כלים שתחתיו טמאים. רבי אליעזר מטהר. נתון על ארבעה כלים, אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, טומאה תחתיו, כלים שעל גביו טמאים; טומאה על גביו, כלים שתחתיו טמאים. נתון על ארבעה אבנים, או על דבר שיש בו רוח חיים, טומאה תחתיו, כלים שעל גביו טהורין; טומאה על גביו, כלים שתחתיו טהורין.

נראה שהחידוש המרכזי של המשנה נמצא ביסודה של הקביעה שישנם אוהלים שמביאים את הטומאה אך אינם חוצצים בפניה.² ניתן היה לשער, שההבאה והחציצה הינן שתי

1. מכאן והלאה הפניות סתמיות למשנה הינן למסכת אהלות.

2. למעשה, החלוקה בין הבאת הטומאה באוהל והחציצה בפניה, נידונת בצורה יסודית יותר במהלך פרק ח. המשניות בפרק עוסקות בפירוק שני המרכיבים הללו זה מזה בצורה מפורטת. אכן, יש מקום לתהות מה היחס בין משנתנו ובין משנת 'אלו מביאין ולא חוצצין' (ת, ג), ועיין בהערה 11.

הגדרות בסיסיות באוהל שאי אפשר לנתק ביניהן. ואכן, כך נשמע מלשון הרמב"ם (טומאת מת יב, א)³:

הנה למדת שכשם שהאהל מטמא כל שתחתיו, מציל כל שחוצה לו, וחוצץ בין הטומאה ובין כלים שעל גביו. וכך אם היתה הטומאה על גביו, וכלים תחתיו, הכלים טהורים; שהאהל חוצץ בפני הטומאה.

מדבריו נראה שיש קשר עקרוני בין הבאת הטומאה באוהל ובין החציצה בפניה, ולא נראה שאפשר להפריד בין שני המרכיבים הללו. מסתבר, שלפי הרמב"ם, התורה קבעה שהאוהל מוגדר כמקום נפרד לעניין הטומאה, וקביעה זו הולידה שתי הלכות: אוהל מביא את הטומאה וחוצץ בפניה.

כיצד ניתן בכל זאת להבין את החלוקה בין החציצה ובין ההבאה? נראה שהחלוקה בין חציצת האוהל להבאת האוהל מובילה אותנו לשאלה יסודית בדבר מהות החציצה: מהי בדיוק משמעות החציצה באוהל, ומה טיבה? ואולי מוטב שנקדים לעסוק בשאלה אחרת: מהו המקור לדין חציצת אוהל? אם מבינים שחציצת אוהל היא חלק בלתי נפרד מהבאת הטומאה באוהל, מסתבר שאין צורך במקור נפרד לדין חציצה. כלומר, הבאת טומאה תלויה בהגדרת האוהל כמקום נפרד, והגדרה זו מחייבת באופן ישיר שיש חציצה בין מה שבאוהל ובין מה שמחוצה לו. אלא שכאמור, במשנתנו עולה חלוקה בין שתי ההלכות הללו, וממילא היא מחייבת אותנו לשוב ולברר את המקור לדין חציצה.

ב. היחס בין הבאת הטומאה ובין החציצה בפניה

ה'סדרי טהרות' (צז, א ד"ה נעשין) עסק בשאלת מקור החציצה, וכתב כך:

נראה מדאורייתא נעשין אהלין לטמא, אפילו אי מדאורייתא הוא, הא דאין נעשין אהלין לטהר – לאו הא בהא תליא, דיכול להיות שהטומאה תתפשט תחת האהל כולו וגם תבקע לחוץ, והרי כל אהל המביא את הטומאה לא היה חוצץ בפני הטומאה, אי לאו דילפינן מכל הבא אל האהל – דרך פתחו הוא מטמא, ואינו מטמא מכל צדדיו כשהוא פתוח, כדתניא בספרי.

מדבריו עולות שתי נקודות משמעותיות: א. אין מניעה עקרונית מלומר שאוהל יביא את הטומאה מדאורייתא אך לא יחצוץ בפני הטומאה מדאורייתא. ב. יש צורך בדרשה נפרדת לכך שאוהל חוצץ בפני הטומאה.⁴ בדברי ה'סדרי טהרות' ניתן למצוא בסיס למה שטענו

3. מכאן והלאה הפניות סתמיות לרמב"ם הינן להלכות טומאת מת.

4. נציין, שקיימת בעייתיות כפולה בשימוש בדברי הספרי האלו כמקור לדין חציצת אוהל: א. רבים מפרשני הספרי, וכך גם עולה מההקשר בו נאמרה הדרשה, מבינים שהספרי ממעט טומאת מגע בצידו האוהל, שנאמרה בקבר בלבד. ב. דברי הספרי מועילים בכדי לשמש מקור לכך שאוהל חוצץ בפני הטומאה שבתוכו, אך לא בפני הטומאה שמחוצה לו (ייתכן שהלכה זו נלמדה מדין 'צמיד פתיל').

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

לעיל: מכך שקיימת דרשה נפרדת המלמדת שאוהל חוצץ בפני הטומאה, לומד ה'סדרי טהרות' שהחציצה אינה תלויה בהבאה.

נראה שמלשון ה'סדרי טהרות' עולה נקודה נוספת, בנוגע לאופי הבאת הטומאה של האוהל. מדבריו נראה שלולא החציצה, הטומאה הייתה מתפשטת מעל האוהל, כנגד כל מרחב האוהל. נראה שניתן להסביר אפשרות זו באופן הבא: באופן בסיסי, טומאת מת מטמאת בציר אנכי, 'בוקעת ועולה בוקעת ויורדת'. כל מה שמועיל האוהל, הוא להרחיב את השטח של מקום הטומאה, ולא את העומק או הגובה שלה. לולא דין חציצה, אוהל היה מטמא כקבר, כלומר כנגד כל האוהל, אלא שבדין חציצה באה התורה ומיעטה את התפשטות הטומאה לגבולות השטח שמתחת האוהל בלבד.

ברם, נראה שניתן להבין את היחס בין הטומאה והחציצה בצורה שונה. ייתכן שההלכה שהמת מטמא בציר אנכי, נאמרה רק בנוגע לטומאה שנמצאת מחוץ לאוהל, 'על פני השדה'. טומאה בתוך האוהל פועלת בצורה שונה, והיא שייכת בכל המרחב, מבלי בקיעה אנכית אל מחוצה לו. לפי זה, אפשר להבין את הרעיון של חציצה בצורה אחרת לגמרי. ישנם שני אופנים שבהם המת מטמא: הראשון, הוא טומאה כנגדו של המת. השני, טומאה במרחב שבו נמצא המת. בניגוד לאפשרות הקודמת, שלפיה הבאת הטומאה באוהל מבוססת על טומאת המת באופן אנכי המורחבת על ידי האוהל, לפי האפשרות הנוכחית מדובר בשני מסלולים נפרדים. לפי הבנה זו, משמעות דין חציצה היא שהאופן הראשון של טומאת המת לא נאמר בתוך אוהל.

ייתכן שניתן לבסס את הכיוון הזה בעזרת דברי ה'פני יהושע'. הגמרא (סוכה כא ע"א) עוסקת בביאור שיטת ר' יהודה הסובר ש"אוהל שלא נעשה בידי אדם אינו אוהל". הגמרא מציינת כמקור לשיטתו, גזירה שווה מאוהל המשכן לאוהל המת. ה'פני יהושע' (שם ד"ה מ"ט) שואל מהו המקור של ר' יהודה לכך שאוהל שאינו עשוי בידי אדם אינו חוצץ בפני הטומאה. לפי הקריאה שהצענו ברמב"ם בראשית הדברים, השאלה הזו חסרת פשר; שהרי כאשר התורה מדברת על אוהל, היא מדברת הן על הבאת הטומאה, הן על חציצה בפני הטומאה. ממילא, אין טעם לתור אחר מקור נוסף לכך שאוהל שלא נעשה בידי אדם אינו חוצץ. לכן, כבר משאלת ה'פני יהושע', ברור שהוא מבין שמבחינה עקרונית מדובר בשתי הלכות נפרדות. מלבד זאת, כותב ה'פני יהושע' (שם) כך:

דלכאורה, הא דטפח על טפח חוצץ בפני הטומאה, לאו מקרא ילפינן לה, אלא דממילא מילתא דפשיטא היא, דאינו מטמא אלא מה שבתוך האהל, ולא מה שאינו בתוכו. ואדרבה, מסברא, כל מה שאינו בתוכו אלא במקום בפני עצמו, מהיכא תיתי נאמר דטמא, כיון שאינו בתוך האהל, אי לאו דטומאה רצועה הלכה למשה מסיני היא, או משום דילפינן לה מקרא, 'או בקבר' לרבות קבר סתום, כדאיתא בניזיר.

ה'פני יהושע' מניח שאין צורך במקור לחציצת אוהל. לדבריו, לולא ההלכה של טומאה רצוצה או טומאת קבר, לא היינו חושבים בכלל שטומאה תטמא מחוץ לאוהל. מכך נראה שה'פני יהושע' סובר שמשמעות דין חציצה הוא שההלכה של 'טומאה רצוצה' לא נאמרה בתוך האוהל.⁵

ג. טומאת הכלים - כנגד הטומאה או כנגד הנדבך כולו?

נראה, שהנפקא מינה בין שתי האפשרויות שהעלינו ביחס בין ההבאה והחציצה, קשורה בדיון פרשני בראשונים בדברי משנתנו.

הרמב"ם (יב, א) פוסק שכאשר הטומאה תחת הנדבך, כל הכלים שמעל הנדבך נטמאים, וכאשר היא מעל הנדבך, כל הכלים שתחת הנדבך טמאים:

לוח שהיה מונח ע"ג ארבעה בני אדם, או ע"ג ארבעה כלים, אפילו כלי אבנים וכיוצא בהן, מכלים שאין למינן טומאה... והיתה טומאה וכלים תחתיו, הכלים טמאים; ואם היו כלים על גביו, אפילו שלא כנגד הטומאה, טמאים; ואם היתה טומאה על גבי לוח, וכלים תחתיו, כל כלים שתחת הלוח טמאין.

לעומת זאת, מדברי הר"ש (אהלות ו, א) נראה שניתן לדייק אחרת:

5. כאן המקום לפרוט את מה שהותרנו עלום וסתום בגוף הדברים. נראה שמבחינה עקרונית ניתן לנסח את האפשרות הזו בשתי רמות: א. ההלכה של 'טומאה רצוצה' מלמדת שטומאה יכולה לעבור דרך 'מחסומים'. דין חציצת אוהל מלמד ש'טומאה רצוצה' לא יכולה לעבור את מחסום האוהל. ב. באוהל לא קיימת טומאת 'האהלה'. הנפקא מינה בין שתי האפשרויות הללו מבחינה עקרונית אמורה להיות אוהל שבו ישנה חציצה אך לא קיימת הבאה (פ"ח מ"ד). לפי הניסוח השני שהצענו כאן, אדם שיאהיל באוהל כזה על מת, לא יטמא. מחד, אין כאן הבאת טומאת אוהל, ומאידך, כיוון שיש חציצה, אין טומאת 'האהלה'. הסברא בדבר לכאורה פשוטה, משמעות טומאת 'האהלה' היא בכך שהאדם יוצר מרחב משותף בינו ובין הטומאה. כאשר האדם נמצא במרחב גדול יותר, מסתבר שאין משמעות למרחב המצומצם יותר שהוא יוצר עם הטומאה. ביסוס לאפשרות הזו ניתן למצוא בדברי ר' חיים הלוי (פי"ט ה"א), שטוען (בהקשר אחר אמנם) שבאוהל אין דין של טומאת 'האהלה', והוא אף מדגיש שהלכה זו אינה תלויה בכך שהאוהל יביא את הטומאה. ברם, נראה שלדעתו למעשה האוהל צריך להיות אוהל שראוי להבאה, גם אם אין צורך בהבאה בפועל, ועיין בהערה 13. נעיר, שגם אם נבחר בניסוח הראשון שציינו כאן, אין בכך נסיגה מהמשמעות העיקרית של אפשרות זו: טומאת המת באוהל אינה מבוססת על העובדה שהמת מטמא בצורה אנכית כפי שראינו באפשרות הראשונה. טומאת המת באוהל פועלת במרחב, ובמקביל אליה, פועלת טומאת המת כנגדו. בנוסף, חשוב להדגיש שהטענה הזו ביחס לטומאה רצוצה אינה הולמת את שיטת הראב"ד (פי"ב ה"א), הסובר שטומאה רצוצה מוגדרת כטומאה שאין לה חלל טפח פני.

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

טומאה תחת הנדבך, כלים שעל גביו טמאים, דאינו חוצץ, וכמאן דליתיה דמי, דאין עשוי אהל לטהר: כלים שתחתיו טמאין. אפילו שלא כנגד הטומאה, כאילו נתונים באהל המת, דלטמא נעשים אהלים ולא לטהר.

בנוגע למקרה הראשון, שבו הטומאה נמצאת מתחת לנדבך, סתם הר"ש וכתב שכלים שעל גבי הנדבך טמאים, כיוון שהנדבך כמאן דליתא דמי. לעומת זאת, במקרה השני, שבו הטומאה מעל הנדבך, כתב הר"ש בפירושו שגם הכלים שאינם כנגד הטומאה טמאים. הבדל זה בניסוח בדברי הר"ש הוביל חלק מהאחרונים להבין שהר"ש סובר שכאשר הטומאה מתחת לנדבך, רק הכלים שכנגד הטומאה טמאים. במלאכת שלמה על משנתנו, מובא משמו של ר' אפרים אשכנזי שפירש כן:

כלים שעל גביו – פי' ה"ר אפרים אשכנזי ז"ל ר"ל כלים שהם כנגד הטומאה.

וכך כתבו אחרונים נוספים.⁶

מהי סברת המחלוקת? מדוע לומר שרק הכלים שכנגד הטומאה נטמאים? אפשרות אחת, היא לומר שיש כאן מעין 'ממה נפשך'. לפי האפשרות הזו, מבחינה עקרונית, אין מציאות שבה האוהל מביא אבל אינו חוצץ. משמעות דין 'אוהל' היא שהוא מביא את הטומאה וחוצץ בפניה. כאשר הטומאה נמצאת תחת הנדבך, רק מה שתחת האוהל מוגדר כאוהל, ואילו מה שמעל האוהל אינו מוגדר כאוהל. לכן, כאשר אנו דינים ביחס לכלים שנמצאים תחת הנדבך, אכן הטומאה נמצאת בכלו והכלים כולם נטמאים. אך ביחס לכלים שנמצאים מעל הנדבך, נאמר שהטומאה מתפשטת רק כנגד גוף הטומאה עצמו. שכן אם החלק שמעל הנדבך מוגדר כאוהל, הוא היה צריך לחצוץ בפני הטומאה לגמרי, אלא שעל כורחנו יש לומר שהחלק העליון אינו מוגדר כאוהל, וממילא הוא אינו מביא את הטומאה כנגד כל השטח, ורק הכלים שכנגד הטומאה עצמה נטמאים.⁷

ההצעה הזו בהחלט אפשרית, אך נראה שהיא מעוררת קושייה בסיסית: מה המשמעות של חלוקת האוהל לשני חלקים, חלק עליון וחלק תחתון? כיצד ניתן לומר שהחלק התחתון של האוהל מוגדר כאוהל והחלק העליון אינו מוגדר כאוהל?⁸

לכן נראה שיש מקום לבאר את השיטה הזו באופן אחר. ייתכן, שהמחלוקת בין הראשונים בדין הכלים שעל הנדבך, תלויה בחקירה שהצבנו בראשית הדברים בעניין היחס בין הבאת הטומאה והחציצה. לפי האפשרות הראשונה, האוהל שמביא את הטומאה למעשה

6. תוספות אנשי שם (פ"ו מ"א ד"ה כלים שע"ג) ציין לדברי המי נפתוח ב'מים טהורים' שסובר כך.

7. אפשרות זו העלה ה'סדרי טהרות' (צח. ד"ה ד"ה כלים) במהלך דבריו.

8. [הערת עורך (ה"ד): לכאורה שפיר ניתן לומר שהאוהל מאהיל רק כלפי מטה ולא כלפי מעלה. אמנם מצאנו שאוהל חוצץ כלפי מעלה, אך האהלה כלפי מעלה עד כדי טומאת כל אדם וכלים שכנגד האוהל אף כשאינם כנגד הטומאה, היא חידוש גדול.]

מרחיב את שטח הטומאה, וזו ממילא בוקעת ועולה כדין כל טומאה. לכן, כיוון שהאוהל שאנו עוסקים בו אינו חוצץ בפני הטומאה, נמצא שכל המרחב שמעליו טמא, ולא רק מה שכנגד הטומאה עצמה. וכך נראה שהבין הרמב"ן. לפי האפשרות השנייה, הרעיון של חציצה הוא שדין טומאה רצוצה אינו קיים באוהל. לכן, כאשר אוהל מביא ואינו חוצץ, הטומאה נעה בשני צירים מקבילים. מחד גיסא, כיוון שהאוהל מביא, היא פועלת בתוך המרחב, ומאידך גיסא, כיוון שהאוהל אינו חוצץ, עצמו של מת מטמא כנגדו. כך יוצא שבתוך האוהל כל הכלים טמאים, ומעל האוהל רק הכלים שכנגד הטומאה טמאים.⁹ וכך נראה שהבין הר"ש.

ברם, נראה שהדיוק בדברי הר"ש, ופרשנותו של ר"א אשכנזי למשנה, נסתרים ממשניות מפורשות בפרק כוורת (ט, א-ב):

כוורת שהיא בתוך הפתח, ופיה לחוץ – כזית מן המת נתון תחתיה או על גבה מבחוץ, כל שהוא כנגד הזית, תחתיה וגבה טמא; וכל שאינו כנגד הזית, תוכה והבית טהור. בבית, אין טמא אלא הבית. בתוכה, הכל טמא. היתה גבוהה מן הארץ טפח – טומאה תחתיה או בבית או על גבה, הכל טמא אלא תוכה; בתוכה, הכל טמא.

אם נניח שה'כוורת' נידונת ככלי, וכך נראה מפירוש הר"ש (שם ד"ה כוורת), יוצא שדברי המשנה סותרים את הדיוק שהוצע לעיל בפירוש הר"ש למשנתנו. ברישא של המשנה מבואר שכאשר הכוורת אינה גבוהה טפח מן הקרקע, והיא סמוכה לפתח הבית, רק מה שכנגד הטומאה נטמא. לעומת זאת, כאשר הכוורת גבוהה טפח והיא מביאה את הטומאה, המשנה מורה שכל מה שכנגד גב הכוורת טמא. לעומת זאת, לעיל טענו שלשיטת הר"ש הטומאה שתחת הכלי תטמא רק את מה שכנגדה, ולא כנגד הכלי כולו.¹⁰

ברם, נראה שקיימת חלוקה ברורה בין דין משנתנו ובין הדין הנשנה בפרק כוורת. פרשני המשנה התקשו בשאלת היחס בין הכותרת של המשנה – "אדם וכלים נעשין אהלין לטמא אבל לא לטהר", ובין הפירוט שמופיע במשנה לאחריה – "ארבעה נושאים את הנדבך".

9. מה קורה כאשר הטומאה מעל הנדבך? שאלה זו תלויה בהבנת דין טומאה רצוצה. בדברי הר"ש באמת נראה שהמשמעות של טומאה רצוצה היא כאילו המת עצמו נמצא באוהל, לפי זה, באמת ברור מדוע הר"ש סובר שבמקרה השני הטומאה היא בכל האוהל. כמובן שאפשר היה לחלוק ולומר שטומאה רצוצה אין משמעה שאנחנו מתייחסים לטומאה כאילו היא באוהל, ואז היה יוצא שגם במקרה השני רק הכלים כנגד הטומאה היו נטמאים. נמצא שלגבי המקרה השני באפשרות הזו המחלוקת היא בהבנת אופיה של טומאה רצוצה, והוא לא קשור באופן ישיר לענייננו.

10. [הערות עורך (ה"ד): ראו גם את דברי הר"ש במקום נוסף (אהלות טו, ג): 'על גביהן ותחתיהן טמא דמתוך שאין כלי מציל אלא עם דפנות אהלים יורדת טומאה לתחתיהן ומביאה טומאה תחת כולן וחוזרת ועולה על גבי כולן אפילו שלא כנגד הטומאה'.]

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

מדוע פתחה המשנה בדין אדם וכלים שנעשים אהלים, ומיד עברה לדון בדין אהל שנסמך על אדם או כלים? הר"ש בפירושו למשנה (ו, א ד"ה אבל) כותב כך:

אבל לא לטהר – דכל אהל הנסמך ע"י אדם או ע"י כלים, אין נחשב לכלום אהל, לחרוץ בפני הטומאה.

מלשון הר"ש נראה שאכן אין פער בין שני חלקי המשנה. כלומר, הנושא של המשנה הוא אדם וכלים שהנדבך נסמך עליהם. אפשר לומר שלשיטת הר"ש, הכותרת של המשנה – 'אדם וכלים נעשין אהלין' – לא יכולה הייתה להיאמר ביחס לכלים עצמם, או לאדם שמאחיל בפני עצמו. אמנם אדם וכלים מביאים את הטומאה, אבל הם לעולם לא יוגדרו כ'אוהלים'. ובהכרח יש לפרש את המשנה מתחילתה, כמתייחסת רק לאוהל שנסמך על אדם וכלים, ולא לאדם וכלים עצמם. ואף שלשון המשנה היא 'אדם וכלים' ולא 'הנסמך על אדם וכלים'. והמשנה מפרשת והולכת שכוונתה למציאות זו של נסמך. וכבר פירשו כן התוס' (עירובין ל ע"ב ד"ה ומר): "ולא מיירי באדם וכלים שעושים עצמן אהלים, אלא כדמפרש התם, כגון נדבך של אבנים או דלתות על האדם או על הכלים".

אם כנים דברינו, נוכל להיעזר בתובנה זו כדי להסביר את היחס בין דין משנתנו ובין דין כוורת. כאמור, משנתנו עוסקת בדין ה'אוהל'. 'אוהל' פועל לפי האפשרות השנייה שהצגנו לעיל, טומאת המת מוגדרת במרחב האוהל, ומשמעות החציצה היא שטומאת המת אינה בוקעת ועולה. לכן, במשנתנו העוסקת ב'אוהל' שמביא אך אינו חוצץ, משמעות הדבר היא שטומאת המת בוקעת ועולה, ולכן רק הכלים שכנגדה ייטמאו. בפרק כוורת, המשנה עוסקת בדין 'כלי' שמביא את הטומאה. 'כלי' אינו מוגדר כאוהל, והוא פועל כאפשרות הראשונה שהצענו לעיל, טומאת המת מתפשטת מתחתיו, וכיוון שהוא אינו חוצץ,¹¹ כל מה שכנגד הכלי ייטמא.¹²

יש להעיר שהר"ש בפירושו למשנה (שם) חיבר בין דין משנתנו ובין דין משנת כוורת, וממילא, אין לראות בדברים לעיל תירוץ לשיטתו, אלא לגישה העקרונית הסוברת שרק הכלים שכנגד הטומאה נטמאים, ולא כל הכלים שעל הנדבך.

11. ייתכן שהמקרה המקביל ל'כלי' הוא בהמה. בהמה אינה מוגדרת כ'אוהל' לעניין הבאת הטומאה. הטומאה אינה מוגדרת במרחב שתחת הבהמה כיוון שבהמה אינה יוצרת מרחב, אלא היא מתפשטת בשטח שתחתיה. מכל מקום, בהמה חוצצת בפני הטומאה.

12. החלוקה האחרונה עשויה גם להסביר את היחס בין משנתנו ובין משנת 'אלו מביאין ולא חוצצין' (ח, ג). נראה שמשנתנו עוסקת בדין 'אוהל' המורכב מכלים, ואילו המשנה בפרק ח עוסקת בדין כלים המביאים את הטומאה אך אינם חוצצים בפניה. ועיין בראב"ד (יג, ד) וב'משנה אחרונה' (ח, ג ד"ה השידה).

ד. שיטת הרמב"ם – אוהל והאהלה

לפי מה שראינו עד כה, ההנחה העומדת בבסיס דברי המשנה היא שקיים מושג הלכתי של 'אוהל' שמביא את הטומאה אך אינו חוצץ בפניה. לאור זאת, יש לבחון את שיטת הרמב"ם שהוצגה בפתח הדברים. טענו, על פי דיוק מלשון הרמב"ם בהלכות, שהרמב"ם סובר שלא ניתן לחלק בין טומאת האוהל ובין חציצת האוהל. לאור זאת, יש לתהות כיצד יסביר הרמב"ם את משנתנו, הקובעת באופן ברור שאדם וכלים מטמאים כאוהל אבל אינם חוצצים. נראה שלפי הרמב"ם המשנה כאן כלל לא עוסקת ב'אוהלים' (וזאת למרות לשון המשנה, "נעשין אהליו"), אלא ב'האהלה'. לפי הרמב"ם, 'אוהל' מגדיר את המרחב כמקום נפרד, ולכן הוא מביא את הטומאה וחוצץ. ב'האהלה' לעומת זאת, הדבר המאהיל מביא את הטומאה לכל מה שנמצא תחתיו, אך הוא אינו מגדיר את המרחב כמקום נפרד, וממילא אינו חוצץ.

ייתכן שניתן לבסס את הטענה הזו בשיטת הרמב"ם, באמצעות המשנה (ח, ד) העוסקת ב'חוצצים ולא מביאים':

אלו חוצצים ולא מביאין: מסכת פרוסה, וחבילי המטה, והמשפלות, והסריגות שבחלונות.

הר"ש (שם ד"ה מסכת) מבאר את דין 'מסכת פרוסה' כך:

הוא הבגד קודם שיארג, וחוטי השתי פרוסים לפני האשה, ומיושבין על כלי אורג, אם אורגת באויר, או פרוסים על פי ארובה שבין בית לעליה, וטומאה תחתיה, מצלת על כלים של מעלה; אבל אם מאהלת על המת ועל הכלים, אין מביאה טומאה, דלא חשיבה אהל עד שתארג.

הר"ש מציין בפירושו שני מצבים – מצב אחד שבו ה'מסכת' משמשת כגג האוהל עצמו, ומצב שני שבו ה'מסכת' סותמת חור בין הבית לעלייה. כך גם מבואר במפורש בדברי הגמרא בחולין (קכח ע"ב):

דתנן [צ"ל: דתניא], ר' יוסי אומר: חבילי מטה וסריגי חלונות - חוצצין בין הבית לעלייה שלא להכניס טומאה לצד שני, פרסן על פני המת באויר, הנוגע כנגד הנקב - טמא, שלא כנגד הנקב - טהור, ה"ד, אילימא למטה מטפח - שלא כנגד הנקב אמאי טהור? מת בכסותו היא, ומת בכסותו מטמא! אלא לאו למעלה מטפח.

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

למרות דברי הגמרא,¹³ הרמב"ם (יג, ח) מצמצם את דיני המשנה לדיני סתימת חלון בלבד:

אלו חוצצין ולא מביאין: מסכת פרוסה, וחבילי מטה והמשפלות, והסריגות שבחלונות. כיצד הן חוצצין, שאם היה חלון בין שני בתים, והטומאה בכית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה, וסתמו – אף על פי שיש ביניהן אויר, הרי אלו חוצצין, ולא תכנס טומאה לבית שני.

ייתכן שצמצום דין המשנה לדיני סתימת חלון בלבד, נובע משיטתו העקרונית של הרמב"ם, לפיה חציצה קיימת באוהל בלבד.¹⁴ רק אוהל, שיפה כוחו להגדיר את המרחב שעליו הוא מאהיל כמקום נבדל, מביא את הטומאה וחוצץ בפניה. אמנם לעיל ראינו ש'האהלה' אינה תלויה בדין אוהל, אף שאופן הבאת הטומאה בה שונה מהבאת הטומאה באוהל. מכל מקום, נראה ש'החציצה' תלויה באופן עקרוני בהגדרת האוהל כמקום נפרד.¹⁵

יוצא אפוא שקיימות שלוש גישות עיקריות להבנת היחס בין ההבאה והחציצה. לפי הרמב"ם, הגדרת האוהל כמקום נפרד היא היסוד לקביעה שהאוהל חוצץ ומביא. לצד זה, קיים אופן שונה של הבאת טומאה שאינו תלוי בהגדרת האוהל, אך איננו מוצאים תופעה מקבילה ביחס לחציצה. בניגוד לשיטת הרמב"ם, ראינו שיתכן שניתן להפריד בין ההבאה והחציצה, ולטעון שקיים מושג של 'אוהל הבאה', ובמקביל מושג של 'אוהל חציצה'. בתוך אפשרות זו, הצענו שתי הבנות בנוגע ליחס בין ההבאה והחציצה. לפי האפשרות הראשונה, הבאת הטומאה מרחיבה את שטח ה'מת', וטומאתו בוקעת ועולה כדין כל טומאה. תפקיד החציצה הוא לחסום את התפשטות הטומאה. לפי האפשרות השנייה, משמעות ההבאה היא שמקום האוהל מוגדר כמקום טומאה, ומשמעות החציצה היא ביטול דין 'טומאה בוקעת ועולה'.

13. החזו"א (אהלות סי' י סק"ה) תמה מדוע השמיט הרמב"ם את דברי הגמרא בחולין. הקהלות יעקב' (טהרות כח) סובר שלדברי הרמב"ם הסוגיה כולה שנויה בשיטת ר' יוסי אשר לשיטתו אין דין 'טומאה רצוצה', ואכמ"ל.

14. ר' חיים מבריסק (חידושי הגר"ח על הש"ס אהלות פ"ח מ"ד) סובר שהסיבה שהרמב"ם נטה מדברי הברייתא קשורה בשיטתו העקרונית בדין טומאה רצוצה. הרמב"ם סובר שההגדרה של טומאה רצוצה היא טומאה שאינה תחת האוהל. ההנחה של ר' חיים היא שרק חציצת אוהל מועילה בכדי לחצוץ בפני טומאה רצוצה, וחציצה של אוהל שאינו מביא וחוצץ אינה מוגדרת כחציצת אוהל. לכן, הרמב"ם לא יכול לקבל אפשרות של אוהל שמביא ואינו חוצץ. לדברינו, נקודת המחלוקת בין הרמב"ם לר"ש אינה ביחס להגדרת טומאה רצוצה, אלא בשאלה האם קיים מושג של 'אוהל חציצה', וכפי שיבואר מיד.

15. את הדיון בשיטת הרמב"ם בדין 'אדם וכלים' נשלים בסוף הפרק הבא של המאמר – 'האדם והכלים'.

ה. האדם והכלים

בחלק הקודם, עסקנו בשאלת היחס בין ההבאה והחציצה. העיסוק בשאלה זו סייע לנו להבין את משמעות דין אוהל שמביא ואינו חוצץ. בחלק הנוכחי נדון בשאלה, מדוע דווקא האדם והכלים מביאים את הטומאה אבל אינם חוצצים בפניה.

ה'קרית ספר' (פרק יב) כותב בעניין משנתנו שהסיבה שאדם וכלים לא חוצצים בפני הטומאה היא משום שהם מקבלים טומאה¹⁶:

ואדם וכלים נעשים אהל מביאין את הטומאה ואין חוצצין ואפילו כלי חרש שאין מקבלין טומאה מגבן כדתניא בתוס' פ"ז כדתנן ריש פ' ששי דאהלות בגווי טובא דמתני התם דאפילו אהל שהוא סמוך על האדם ועל הכלים אינו חוצץ כיון דמקבלים טומאה.

לכאורה יש קושי על טענת ה'קרית ספר', מדברי המשנה שכללה בין הכלים 'כלי גללים וכלי אבנים'¹⁷, שאינם מקבלים טומאה. למרות זאת, נראה שמי שאימץ את הכיוון הזה הוא ה'סדרי טהרות' (טהרות צז ע"ב ד"ה נעשין):

בהא נחתנין ובהא סלקינן, דמדאורייתא אדם וכלים המקבלין טומאה אינן נעשין אהל לטהר. אכן, הנך דאין מקבלין טומאה, כגון עכו"ם וכלי גללים וכו', נראה דמדרבנן הוא דאין נעשין אהל לטהר, דמאיזה טעם לא יהיו נעשין אהל לטהר מדאורייתא... ולא גזרו אלא בעכו"ם דמיחליף באדם אבל בשאר בעלי חיים לא גזרו דלא מיחלפי באדם... ומאיזה טעם לא יהיה חשוב אהל לחוץ בפני הטומאה כיון דלא מקבל טומאה...

ה'סדרי טהרות' סובר שהסיבה שאדם וכלים אינם חוצצים היא היותם מקבלים טומאה. מדאורייתא אכן אדם וכלים שלא מקבלים טומאה, גם מביאים את הטומאה וגם חוצצים בפני הטומאה. אלא שחכמים גזרו על נכרי אטו ישראל, ועל כלים שאינם מקבלים טומאה

16. כך הבינו בדבריו רבים מהאחרונים. אלא שמלבד שהכיוון הזה נסתר באופן פשוט מדברי המשנה עצמה כפי שיבואר, גם מתוך דברי ה'קרית ספר' עצמו קשה להכריע בבירור מה הייתה כוונתו. בהמשך דבריו הוא כותב (שם): "וכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה הבאים במדה הרי הם כאהלים ואינם ככלים ולפיכך חוצצין בפני הטומאה". כאן נראה שהסיבה שכלים הבאים במידה חוצצים היא משום שהם אינם כלים ולא משום שהם אינם מקבלים טומאה.

17. מהמשך דברי ה'קרית ספר' מבואר שלא זאת הייתה כוונתו, שכתב: "וכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה הבאים במדה הרי הם כאהלים ואינם ככלים ולפיכך חוצצין בפני הטומאה", ומבואר בדבריו שגם כלים שאינם מקבלים טומאה אינם חוצצים, ואם כן זהו דין כללי בכלים שאינם מחמת קבלת הטומאה. מכך נראה שלשיטתו קבלת הטומאה אינה הגורם לכך שהכלים אינם חוצצים, אלא זהו סימן לחילוק העקרוני בין כלים לאהלים, ואכמ"ל.

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

אטו כלים המקבלים טומאה, בעקבות החשש המעשי מטעות בהבחנה בין סוגי הכלים השונים.¹⁸

כאשר מתבוננים בניסוחו של ה'סדרי טהרות', עולה נקודה נוספת הקשורה לשיטתו בדין הגדרת 'אוהל'. ה'סדרי טהרות' מדגיש את הנקודה לפיה אין כל מניעה עקרונית שאדם או כלים יהיו אוהלים. לפי ה'סדרי טהרות', התכונה היסודית שמונעת את החציצה היא קבלת הטומאה.¹⁹ לכן, נראה לכאורה שגוי שאינו מקבל טומאה, מדאורייתא יוגדר כאוהל אף לעניין חציצה. מכך שה'סדרי טהרות' אינו מוכן לקבל חלוקה עקרונית בין 'אוהל' לאדם או כלים, נראה שלפי תפיסתו, הגדרת האוהל אינה קשורה דווקא ביצירה מרחב או מקום נפרד, שכן קשה לראות באדם וכלים כמגדירים ותוחמים מקומות.²⁰

כיוון שונה בתכלית, עולה מדברי ה'תפארת ישראל' (אהלות ו, א אות ב). לשיטתו, מדאורייתא אדם או כלים אינם אוהל אף לעניין הבאת הטומאה:

והא דאמרינן דאדם וכלים נעשין אהל לטמא ולא לטהר, מדרבנן הוא, דמדאורייתא אינן אהל כלל, וגם אינן חוצצין (רמב"ם ספ"ט מ"ט מ"מ), ונ"ל דגזרו שיביא טומאה מדדמי לאהל, ואפ"ה לא יחוצץ, מדמצויין להתלטל כל שעה טפי מבהמה, להכי גזרו בה רבנן שלא יהיו כשאר אהל לחוצץ בפני הטומאה (ונ"ל דמה"ט גם עובד כוכבים דינו בכל זה כישאל, וכן משמע סתימת הפוסקים), ומה"ט כלי הבא במדה דעשוי לנחת באמת חוצץ.

לדברי ה'תפארת ישראל', מדאורייתא אדם וכלים אינם נעשים אוהלים כלל. חכמים גזרו שהאדם והכלים יביאו את הטומאה, אך לא תיקנו בהם חציצה, 'מדמצויין להיטלטל כל שעה'. אלא שיש גזירה שמביאים, ולא תיקנו שחוצצים, כיוון שהם ניידים. ה'תפארת ישראל' מבסס את דבריו בפסיקת הרמב"ם (יט, ו):

גמל שהוא עומד באויר טומאה תחתיו כלים שעל גביו טהורים, טומאה על גביו כלים שתחתיו טהורין... כבר ביארנו בנזירות שאם היה הנזיר וכזית מן המת תחת הגמל או תחת המטה וכיוצא בה משאר הכלים אף על פי שנטמא טומאת שבעה אינו מגלח, ומשם אתה למד שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים

-
18. יש מקום לתהות מדוע ראו חכמים לגזור דווקא בדין כלים הנעשים אוהלים אך לא בדין כלים בסתימת חלון כמבואר בגמרא (בבא בתרא כ.), שכלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בחלון.
 19. נקודה זו באה לידי ביטוי גם ביחס למעמידי האוהל. לדבריו, אין שום משמעות לכך שמעמידי האוהל מקבלים טומאה, וזאת כיוון שהם אינם נטמאים בפועל.
 20. ועיין בדברי התוספות (עירובין ל, ב ד"ה ומר) שביארו שהסיבה שבדין משנתנו הנדבך אינו חוצץ בפני הטומאה היא משום שהוא נידון כ'אוהל זרוק', אך אדם וכלים בפני עצמם נעשים אוהלים לטהר אפילו מדרבנן.

הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים, מהן דברי קבלה, ומהן גזירות והרחקות.

הקושי בטענה הזו בדברי הרמב"ם הוא, שהרי בין הדברים שמוגדרים כ'דרבנן', הרמב"ם מונה גם את חציצת הטומאה של הבהמה. ולכאורה דין זה לא יכול להיות מדרבנן, שהרי אם נאמר שמדאורייתא בהמה אינה חוצצת בפני הטומאה, וכאשר טומאה תחתיה, כלים שעל גביה טמאים, קשה יהיה לומר שחכמים עקרו את דין התורה ותיקנו שבהמה תחצוץ והכלים יהיו טהורים.

לכן, נראה שכוונת הרמב"ם כאן שונה, ושהרמב"ם אינו עוסק בתוקף ההלכות²¹ אלא במקור ההלכות ובמשמעותן. נראה שהרמב"ם כאן מבחין בין 'אוהל' שבו הנזיר מגלח, ובין 'האהלה' של אדם או בהמה, עליה הנזיר אינו מגלח. טענה זו משלימה את הדיון בשיטת הרמב"ם אשר פתחנו בחלק הקודם של המאמר. ב'אוהל' עצמו אי אפשר להפריד בין חציצה להבאה, האוהל לעולם מביא וחוצץ. אלא שיש יסוד נוסף ומחודש של הבאת טומאה – 'האהלה'. היסוד הזה נבדל בגדרו מה'אוהל' בשני עניינים: ראשית, האהלה אינה קשורה בהכרח לחציצה או תלויה בה. שנית, הבאת הטומאה של 'האהלה' שונה באופן פעולתה מהבאת טומאה ב'אוהל'. הבאת טומאה באוהל מהווה מפגש בלתי אמצעי עם המת, וממילא על כניסה לאוהל המת נזיר מגלח. בעוד 'האהלה', גורמת רק להמשכה והתפשטות הטומאה, ועליה הנזיר אינו מגלח.²²

ו. שיטת רבי אליעזר

עד כה עסקנו בשיטת תנא קמא במשנה, וכעת נחתום את המאמר בבירור עמדת רבי אליעזר במשנה. במשנה מבואר שרבי אליעזר 'מטהר', אלא שלא ברור די הצורך מהו היקף המחלוקת בינו ובין תנא קמא. להלן נציע שלוש אפשרויות עקרוניות להבנת שיטתו של רבי אליעזר.

21. בנוגע להגדרת דיני 'דברי סופרים' כתב הרמב"ם (שו"ת הרמב"ם סימן שנה): "שאינן כל דבר שלמדין אותו בהקש או בקל וחומר או בגזרה שוה או במדה משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן הוא דין תורה עד שיאמרו חכמים בפירוש שהוא מן התורה והבאתי על זה ראיות ושם ביארתי שאפילו דבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קרינן ליה ואין שם מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתורה כגון שעטנז וכלאים ושבת ועריות או דבר שאמרו חכמים שהוא מן התורה". משמע שלדבריו הגדרת דברי סופרים נוגעת לשאלת מקור הדין, האם הוא מפורש בתורה או לא, ולא לתוקפו, ואכמ"ל.

22. האזכור של הבאת הטומאה והחציצה בגמל בהלכה זו, מעט קשה אף לשיטתנו. שכן גמל מביא וחוצץ אף שהוא אינו 'אוהל' (שהרי מבואר שהנזיר אינו מגלח עליו). לכן נראה להציע שאכן בהמה אין קשר עקרוני בין ההבאה והחציצה, ודין חציצת הבהמה הינו דין ייחודי הנלמד מגזירת הכתוב, כמבואר בגמרא (סוכה כא:).

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

אפשרות אחת, שרבי אליעזר חולק בצורה קיצונית על תנא קמא, וסובר שאדם וכלים נעשים אוהלים לטהר, אפילו במצב שבו הם מקבלים טומאה. בניסוחים שראינו קודם, הבנה זו מתאימה לטענה העקרונית של ה'סדרי טהרות', לפיה אין כל מניעה מהותית לראות באדם וכלים 'אוהל'.

אפשרות נוספת, שרבי אליעזר חולק רק על דין 'נסמך'. את האפשרות הזו ניתן להסביר בשני אופנים:

א. ראינו לעיל שה'סדרי טהרות' סובר שתוקפם של חלק מדיני המשנה הוא מדרבנן. לדבריו, הסיבה לכך שלא ניתן לסמוך את האוהל באדם וכלים היא גזירה אטו עשיית האוהל עצמו מאדם וכלים. ייתכן שרבי אליעזר פשוט אינו מקבל את הגזירה הזו.

ב. רבי אליעזר סובר שעצם קבלת הטומאה אינו מונע מלהיחשב אוהל, אלא מציאות הטומאה בפועל היא שמונעת זאת. הר"ש (ו, א ד"ה תניא) מדייק מדברי התוספתא (ז, א) שאם עובי הנדבך הוא כעובי המרדע, כך שהוא מביא את הטומאה על נושאו, רבי אליעזר יודה שאין חציצה. יוצא שההבחנה בין נסמך ללא נסמך קשורה בדיוק בנקודה זו – האם יש טומאה ממש או רק קבלת טומאה.

אפשרות שלישית, מובאת בתוספות יום טוב (ו, א ד"ה רבי) משמו של המהר"ם:

אבל מצאתי למהר"ם שכתב, דבנתון על ד' כלים, אפילו ר"א מודה. ובנתון על ד' אבנים, מודו רבנן דחוצצים. אלא באדם פליגי. רבנן סברי כיון דמקבל טומאה כמו כלים, יש לו דין כלים, ואין חוצץ. ור"א מדמה ליה לבהמה, שיש בו רוח חיים כמו בהמה.

לפי אפשרות זו, רבי אליעזר חולק באדם ומודה בכלים. בדברי ה'תוספות יום טוב' מבואר שחלוקה זו קשורה בשאלה האם אדם דומה יותר לכלים כיוון שהוא מקבל טומאה, ולכן הוא לא חוצץ, או שמא הוא דומה יותר לבהמה משום שיש בו רוח חיים, ולכן הוא יחוצץ כמותה. נראה שעמדת חכמים, אליבא דפירוש המהר"ם, מתאימה לשיטת ה'סדרי טהרות' שראינו לעיל, שלפיה השאלה המשמעותית בדין החציצה היא קבלת הטומאה. רבי אליעזר, לעומת זאת, מחדש שיש מסלול נוסף להגדרת חציצה. ייתכן שלדבריו, שאלת קבלת הטומאה בדין החציצה משמעותית ביחס לכלים שאין בהם רוח חיים. חפץ שאינו מקבל טומאה, בכוחו 'לחסום' את הטומאה. האדם והבהמה, לעומת זאת, חוצצים מסיבה אחרת: לא משום שהם מקבלים או לא מקבלים טומאה, אלא משום שיש בהם 'רוח חיים'. נראה שרבי אליעזר מחדש שמלבד אי קבלת הטומאה, קיים מסלול נוסף לחציצה בפני הטומאה.

הניגוד שיש בין 'רוח החיים' ובין טומאת המוות, הוא זה שמונע את התפשטות הטומאה אל מחוץ לגבולות האדם והבהמה.²³

ז. סיכום

במאמר זה עסקנו בשני נושאים עיקריים: היחס בין הבאת הטומאה והחציצה בפניה, ומתוך כך בדין אדם וכלים המביאים את הטומאה אך אינם חוצצים בפניה. הראינו כי בנוגע ליחס בין הבאה לחציצה, קיימות שלוש שיטות עקרוניות: השיטה הראשונה, שאותה ביססנו בדברי ה'סדרי טהרות', סוברת שהבאת הטומאה באוהל היא למעשה הרחבה של טומאת המת היסודית, טומאה 'בוקעת ועולה'. משמעות דין הבאת טומאה באוהל היא הרחבת השטח של הטומאה לכל שטחו של האוהל. לפי הבנה זו, לולא החציצה הטומאה הייתה בוקעת עד הרקיע כנגד כל שטח האוהל. נמצא שמשמעות דין החציצה הוא חסימת התפשטות הטומאה אל מעבר גבולות האוהל.

השיטה השנייה, דאותה ביססנו בדברי ה'פני יהושע', סוברת שהבאת טומאה באוהל מעצם הגדרתה שייכת רק במרחב האוהל. לפי שיטה זו, טומאת הבאת האוהל הינה טומאה נפרדת מטומאת המת היסודית הבוקעת ועולה. אם כך, יוצא שתפקיד החציצה באוהל אינו לחסום את טומאת האוהל, שכן זו מעצם הגדרתה שייכת רק במרחב האוהל. לפי אפשרות זו, משמעות דין חציצה היא ביטול טומאת המת היסודית הבוקעת ועולה. טענו שלפי זה קיים הבדל בין שיטות אלו בשאלה מה דין טומאת אוהל שמביא ואינו חוצץ. לפי השיטה הראשונה, כיוון שאין חציצה טומאת האוהל תטמא את כל מה שכנגד האוהל ומחוצה לו. מנגד, לפי השיטה השנייה, טומאת אוהל שמביא ואינו חוצץ תטמא רק את מה שכנגד הטומאה עצמה.

לצד שתי גישות אלו, הצגנו את שיטת הרמב"ם. טענו, על פי דיוק בלשון הרמב"ם בהלכות, שהרמב"ם סובר שמבחינה עקרונית אוהל מוגדר כמקום נפרד, והגדרה זו היא זו שמכוננת את הלכות ההבאה והחציצה. רוצה לומר, דיני החציצה וההבאה תלויים זה בזה, ושניהם אינם אלא השלכה של ההגדרה היסודית את האוהל כיוצר מרחב נפרד. לאור יסוד זה נדרשנו לשאלה, מה היחס בין הגדרה זו של הרמב"ם את דיני טומאת האוהל, ובין משניות מפורשות המציינות מצבים בהם אוהל מביא את הטומאה מחד, אך אינו חוצץ מאידך. היישוב שהצענו לפער הזה מבוסס על חלוקה יסודית בין 'אוהל' ובין 'האהלה'. בעוד אוהל אכן מגדיר את המרחב עליו הוא מאהיל כמרחב נפרד, וממילא מחייב את ההבאה

23. ייתכן גם שכוונתו היא לדרשה המופיע בדברי הגמרא ביחס לחציצת הבהמה (סוכה כא:), ועיין בתוספות (שם ד"ה ובעצמות).

"אדם וכלים נעשין אהלים" ומהות דיני ההבאה והחציצה באוהל

והחציצה כאמור, בהאהלה, אין יצירת מרחב נפרד, אלא יצירת זיקה בין עצמים, שבכוחה להביא את הטומאה אך לא לחצוץ בפניה.

בחלק השני של המאמר עסקנו בשאלה מדוע דווקא אדם וכלים אינם חוצצים בפני הטומאה. פתחנו בשיטת ה'סדרי טהרות', הסובר שמדאורייתא אכן גם אדם וכלים שאינם מקבלים טומאה חוצצים בפני הטומאה, ודין המשנה הוא מדרבנן בלבד. לאחר מכן, היצגנו את דברי ה'תפארת ישראל' הסובר שאדם וכלים מדאורייתא אינם מביאים את הטומאה ואינם חוצצים. הסיבה שחכמים תיקנו הבאת טומאה לאדם וכלים היא משום שהם דומים לאוהל, והסיבה לכך שלא תיקנו להם חציצה היא שהם עשויים להיטלטל כל שעה. לבסוף, חיברנו בין שיטת הרמב"ם באדם וכלים ובין החלוקה שהצענו בשיטתו בחלק הקודם, בין אוהל לאהלה.

בחלק האחרון של המאמר, עסקנו בביאור שיטת רבי אליעזר. הצענו שלוש אפשרויות להבנת עמדתו: לפי האפשרות הראשונה, אדם וכלים חוצצים אפילו כאשר הם מקבלים טומאה. לפי האפשרות השנייה, רבי אליעזר חולק על דין 'נסמך' בלבד, אך לא על עיקר הדין שאדם וכלים אינם נעשים אוהלים לטהר. לפי האפשרות השלישית, רבי אליעזר מחלק בין אדם וכלים וסובר, שאף שכלים אינם חוצצים בפני הטומאה, אדם חוצץ בפני הטומאה, וזאת משום שבאדם, בדומה לבהמה, יש 'רוח חיים'.

בשדה ספר

